

Tomi Reich

Amintiri din Turda

Continuare

Doctorul Markovits

Pe vremea copilăriei și adolescenței mele, doctorul Markovits era un medic cu o reputație bine stabilită în Turda și prin împrejurimi. Niciodată n-am știut care era specialitatea lui, dar cert e că se pricepea la multe lucruri în domeniul medicinei.

Printre pacienții lui se numărau oameni din toate straturile sociale: bogați și săraci, intelectuali și funcționari, orășeni și săteni. Se întâmpla adesea ca sătenii nu aveau bani să-i plătească. În asemenea cazuri doctorul Markovits accepta plata "în natură": o găină, o rață sau o găscă. Cabinetul său medical era situat chiar în casa lui: o casă frumoasă, aproape de centrul orașului, înconjurată de o livadă, cu minunați pomi fructiferi.

Aveam cam cinci ani când mama m-a luat la doctorul Markovits pentru a primi o serie de vaccinuri (unele destul de dureroase, însoțite de febră care ținea câteva zile). După ce am primit ultimul vaccin, am observat că mama și-a scos portmoneul și a plătit doctorului onorariul convenit. Văzând asta, eu am rămas nedumerit, dar și mânios. Iar când am ajuns acasă, nu m-am putut stăpâni și am exclamat: "Nu e destul că mi-a provocat dureri ? Pentru asta mai trebuie să și plătim ?"

Primul (și ultimul) meu an la Talmud-Tora

Aveam cam cinci ani când părinții m-au înscris la Talmud-Tora, școala religioasă a comunității evreiești din Turda. Școala Talmud-Tora se mai numește și "Heder". În limba ebraică, "Heder" înseamnă "cameră" și denumirea provine din faptul că în decursul istoriei toată activitatea școlii se desfășura într-o singură cameră, situată de obicei în apropierea sinagogii.

La școala aceasta se învățau numai subiecte religioase și totul se baza pe toceala textelor biblice. Explicații erau foarte puține și de fapt nu avea nicio importanță dacă înțelegeai textul "tocit". Important era să-l știi pe dinafară.

Elevii erau împărțiți pe grupe: cei mai în vârstă studiau texte mai avansate, iar noi, "novicii", texte mai ușoare. La început mi-era cam frică, ca să nu zic că eram cuprins de panică. Mă tot întrebam cum am să fiu în stare să învăț, pe dinafară, zeci de pagini? Dar pe urmă am înțeles că situația nu era chiar așa de disperată.

Deja în prima săptămână a anului școlar am observat că învățătorul nostru avea o mare slăbiciune: sticla cu țuică. Din când în când ieșea, chipurile, la toaletă, unde trăgea bine la măsea. Pe urmă se întorcea în clasă cu ochii sticloși. Scurt timp după aceea, pleoapele i se închideau și adormea buștean, cu capul pe masă.

În acel moment toți elevii se sculau de la locurile lor și ieșeau la recreație. Cei mari jucau fotbal în curtea sinagogii, iar noi, cei mici, mergeam la pârâu. În spatele sinagogii era o mică poartă care dădea spre pârâul Hășdate. Era acolo o vegetație frumoasă și abundentă, loc cum nu se poate mai potrivit pentru a ne juca de-a v-ați ascunselea.

După un timp, învățătorul nostru se trezea și ne forța înapoi în sala de studii. Dar noi nu ne descurajam, pentru că știam bine că în curând sticla cu țuică își va face din nou "datoria". Așa treceau zilele, săptămânile și lunile. Inutil de spus că eu eram foarte fericit la această școală.

La sfârșitul anului școlar, bunicul meu s-a decis să-mi verifice cunoștințele și m-a examinat. Cred că nu a trebuit să facă un efort deosebit pentru a se convinge că de fapt nu știam nimic. Plin de mânie, a declarat părinților: "Copilul ăsta nu știe nimic! Eu pur și simplu nu înțeleg ce se face acolo, la Heder!" (Bunicul avea dreptate, dar eu, bineînțeles, nu am divulgat "secretul").

În urma acestei declarații categorice, părinții s-au decis să mă scoată de la Talmud-Tora, spre marele meu regret.

"Romanul" meu cu domnișoara Frenkel Magda

În toamna anului 1946, când eu am început școala primară, comunitatea evreiască din Turda număra cam 200 de familii. Multe din ele se aflau într-o situație economică dificilă. Școala primară a comunității reflecta în mod fidel situația sa economică.

Clădirea școlii, situată pe strada Avram Iancu, era joasă și îngustă și semăna mai degrabă cu o casă țărănească. Curtea, nepavată, era plină de noroi, când vremea era ploioasă și plină de praf, când vremea era uscată. În timpul recreațiilor, dacă vremea ne permitea, jucam fotbal cu o minge de cârpă.

În prima jumătate a anului școlar, învățătorul nostru era domnul Grosman, un om în vârstă și un învățator foarte sever. Îmi amintesc că într-o zi ne explicase ceva destul de dificil. Nu-mi amintesc despre ce era vorba, doar de faptul că pentru noi, elevi în clasa întâia, era dificil. Domnul Grosman a "cîtit", probabil, nedumerirea pe fețele noastre și ne-a spus: "Aveți ceva de întrebat?" Eu am ridicat mâna și l-am întrebat: "Mă scuzați, cât e ceasul?" (Eram plictisit de moarte și voiam deja să mă duc acasă). Domnul Grosman m-a privit câteva secunde înainte de a fi dat verdictul: "Tu ești un copil obraznic, dar eu știu bine ce am de făcut. Am să telefonez tatălui tău și am să-i spun ce odraslă are!"

A doua zi a telefonat într-adevăr și episodul s-a încheiat cu o palmă zdravănă pe care am primit-o de la tata.

* * *

Pe la mijlocul anului școlar domnul Grosman a căzut la pat, bolnav și epuizat și după câteva săptămâni de suferință a decedat. Între timp noi am primit o nouă învățătoare, în persoana domnișoarei Frenkel Magda. Domnișoara Frenkel era scundă, slabă, cu ochelari groși și șchiopăta în mod vizibil. Totuși, era o învățătoare foarte dedicată și aș putea spune chiar extraordinară. Era deasemenea o comunistă înfocată și membră activă în Partidul Comunist Român.

Până la sfârșitul anului 1947 România era un regat și suveranul era regele Mihai. Era un om chipeș și poporul îl iubea și îl stima. Dar în acest an, comuniștii au acaparat puterea și la 30 Decembrie regele a fost forțat să abdice și să părăsească țara.

A doua zi dimineața, când am ajuns la școală, am observat imediat că portretul regelui, care înainte atârna pe unul din pereții clasei, lipsea. Câteva minute mai târziu, domnișoara Frenkel a intrat în clasă și ne-a ținut o scurtă cuvântare:

"Copii! Azi e o zi mare și importantă pentru țara noastră! Voi știți bine că până ieri România era un regat și suveranul era regele Mihai. El era un parazit care exploata poporul fără milă și fără rușine. Dar asta s-a terminat! Poporul român, sub conducerea comuniștilor, l-a expulzat. Ieri, regele și familia sa au părăsit țara pentru totdeauna. De acum înainte țara noastră se numește: Republica Populară Română! Și acum, cer ca fiecare din voi să-și pună toate manualele pe masă!"

După ce noi am făcut ceea ce ni s-a cerut, domnișoara Frenkel a trecut de la masă la masă, rupând afară din fiecare manual portretul regelui. Teancul de portrete l-a aruncat apoi la coșul de gunoi.

* * *

Între anii 1945 - 1948 organizațiile sioniste erau foarte active în România. Aproape fiecare din noi era membru al unei astfel de organizații, ca de exemplu: "Hașomer Hațair", "Bnei Akiva", "Beitar" și altele. Eu eram membru activ în "Hașomer Hațair", o organizație sionistă-marxistă cu sarcina principală de a pregăti tinerii evrei din diaspora pentru a trăi și a munci în fermele agricole colective ("kibuțim") din Israel.

Într-o bună zi, câteva luni după ce comuniștii au preluat puterea, domnișoara Frenkel a intrat în clasă și a întrebat pe fiecare elev de ce organizație sionistă aparținea. Pe urmă s-a urcat pe catedră și ne-a declarat:

"Copiii! Începând de azi, toate organizațiile sioniste sunt interzise! Acum, că am devenit o republică populară, toți cetățenii sunt egali, așa că organizațiile sioniste nu mai sunt necesare!"

Nu-mi amintesc cum au reacționat colegii la acest anunț, dar eu am rămas uluit și nedumerit. Cum se poate una ca asta? Ce rău am făcut noi și organizația noastră? Pe urmă mi-am spus că asta nu poate fi adevărat, că e vorba, probabil, de o greșeală!

În aceeași zi, m-am dus să văd ce se întâmpla la locul nostru de activitate de pe strada Eminescu. Dar nimeni nu era acolo și totul era în paragină. Așa că nu am avut încotro și a trebuit să recunosc că domnișoara Frenkel n-a greșit.

Restul anului școlar a trecut fără incidente, dar când eram pe la sfârșitul clasei al treilea, guvernul comunist al României a revocat dreptul comunităților evreiești de a ține școli de-ale lor și ca urmare, școala noastră a fost desființată. În clasa a patra deja frecventam o altă școală. Regretam mult că domnișoara Frenkel nu mai era învățătoarea mea, dar ce puteam face? Totuși, o întâlneam din când în când pe stradă și întotdeauna se interesa, în mod sincer, de studiile mele și despre familia mea.

Câțiva ani mai târziu, când eram deja student, mă întreba deseori dacă citisem romanul X de scriitorul sovietic Y. (La fiecare întâlnire X și Y primeau valoridiferite, dar întrebarea rămânea aceeași.) Raspunsul meu era, bineînțeles, invariabil: "Nu". (Pe vremea aceea eram foarte ocupat cu studiile mele și nu mai puțin cu prietena mea. În afară de asta, detestam literatura sovietică. Știam bine că literatura aceasta nu era decât o servitoare umilă a regimului și al partidului comunist.) "Atunci trebuie neapărat să-l citești! E un roman extraordinar!", îmi replica domnișoara Frenkel.

Odată, când mi-a pus din nou întrebarea aceasta, nu știu ce mi-a trecut prin cap și am răspuns: "Da, l-am citit!" , deși nu era chiar adevărat, dar îmi era neplăcut să-i răspund negativ tot timpul. "Foarte bine!" mi-a zis domnișoara Frenkel. "Atunci spune-mi, te rog, ce părere ai despre legătura dintre Igor și Natașa?" Mărturisesc că la o întrebare ca asta nu m-am așteptat. Am încercat

totuși să ies din "capcană", spunându-i că citisem cartea în urmă cu mult timp, așa că nu-mi mai amintesc. Domnișoara Frenkel m-a privit uimită și mi-a răspuns: "Dar cum se poate una ca asta? Romanul a fost publicat doar în urmă cu trei luni!"

Scurt timp după acest mic incident, eu am părăsit România și am emigrat în Israel și așa s-a terminat "romanul" meu cu domnișoara Frenkel Magda.

Va urma

Amintiri din Turda

Partea I

http://www.bjt2006.org/TR_Turda1_0312.pdf

Partea II

http://www.bjt2006.org/TR_Turda2_0512.pdf

Notita autobiografica

M-am nascut in 1940 la Cluj. Copilaria si adolescenta mi-am petrecut-o la Turda. Acolo am facut si liceul. Pe urma am ajuns la Universitatea din Timisoara, la facultatea de matematica si fizica, pe care am absolvit-o in 1964. In acelasi an am emigrat in Israel, cu familia (parintii si sora) si ne-am stabilit la Petach-Tikva, 15 km est de Tel-Aviv.

Am fost profesor de matematica, statistica si cercetare operationala la Colegiul Tehnologic al Universitatii din Tel-Aviv; in paralel, am fost profesor de matematica si la Institutul Pedagogic (cu profil tehnologic) din Tel-Aviv. In anul 2006 am iesit la pensie. Sunt casatorit si am doi baieti: Michael si Amir si doua nepoate: Inbal si Shira.

Am inceput sa-mi scriu amintirile in urma cu doi ani. De fapt, cartea nu e organizata pe capitole, ci pe "cicluri". Primele doua cicluri, intitulate respectiv: "Amintiri din Turda" si "Amintiri din Timisoara" sunt scrise in limba romana. Ciclul al treilea, intitulat "Tordai emlekek" e scris in limba maghiara. Ultimul ciclu, intitulat "Zichronot" e scris in limba ebraica (ivrit). Decembrie 2011